

- **Zdroje železa:** mäso, mäsové výrobky, pečeň, vajcia, zelená zelenina, strukoviny (hlavne hnedá fazuľa, sušené ovocie (sušené marhule, slivky).
- **Výskyt železa v prírode:** väčšina pôd obsahuje veľké množstvo železa viazaného v nerastoch, od ktorých aj pôdy a usadeniny dostávajú farbu. Zemská kôra obsahuje asi 5 % Fe, v pôde jeho obsah môže dosiahnuť až 10 %.
- **Minerály:** hematit Fe_2O_3 ,
magnetit Fe_3O_4 ,
limonit $\text{FeO}(\text{OH})$,
siderit FeCO_3 ,
pyrit FeS_2 .

Železo

Železo sa v biosystémoch vyskytuje **v dvoch oxidačných číslach II a III** (a vie existovať aj v IV a V)

Železo sa v biosystémoch **zúčastňuje oxidačno- redukčných procesov**

Je dostupné - 1/3 hmoty na planéte obsahuje Fe

Železo

Chelatácia je zabezpečovaná prostredníctvom chelatačných látok, ktoré sú produkované pôdnymi baktériami = siderofóry

Siderofóry sú zlúčeniny nízkej molekulovej hmotnosti, ktoré pevne koordinujú Fe^{3+} ión s vysokou afinitou

katecholy a hydroxamátové skupiny

Železo

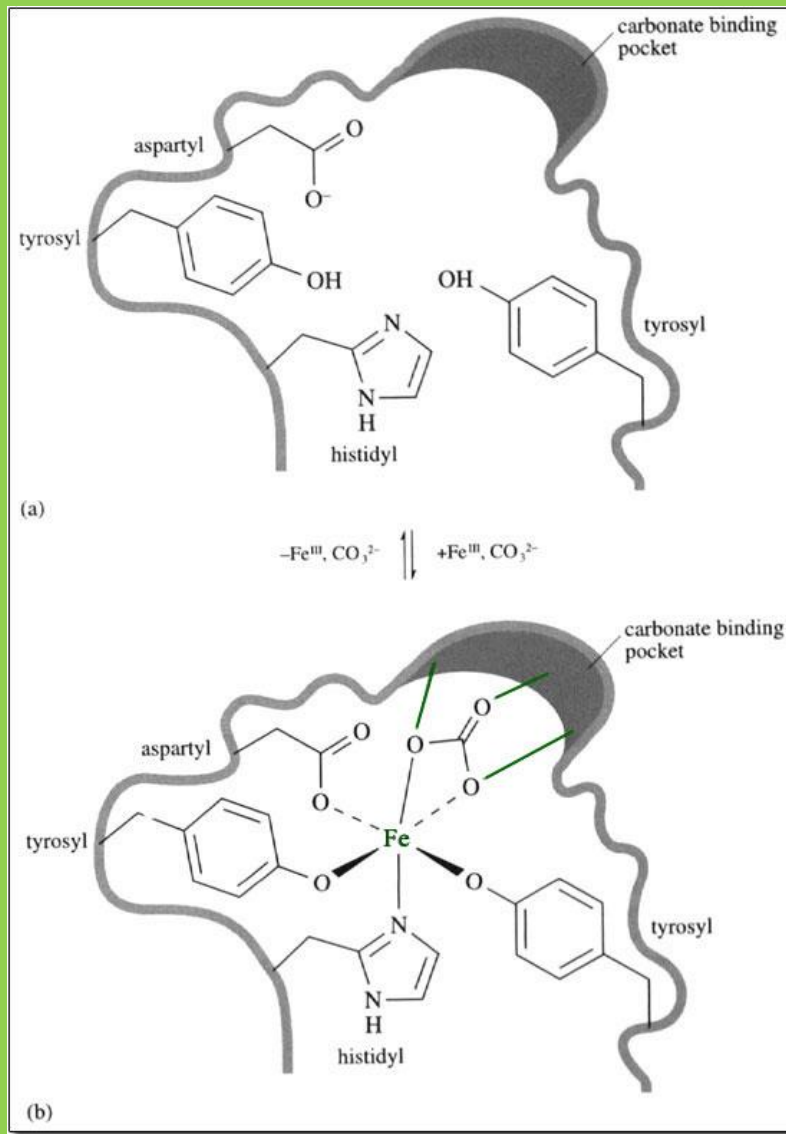
Transport železa z jedného miesta v organizme na druhé je zabezpečované pomocou železo-transportného proteínu

– transferín

Uskladňovanie železa sa realizuje prostredníctvom železo-zásobneho proteínu

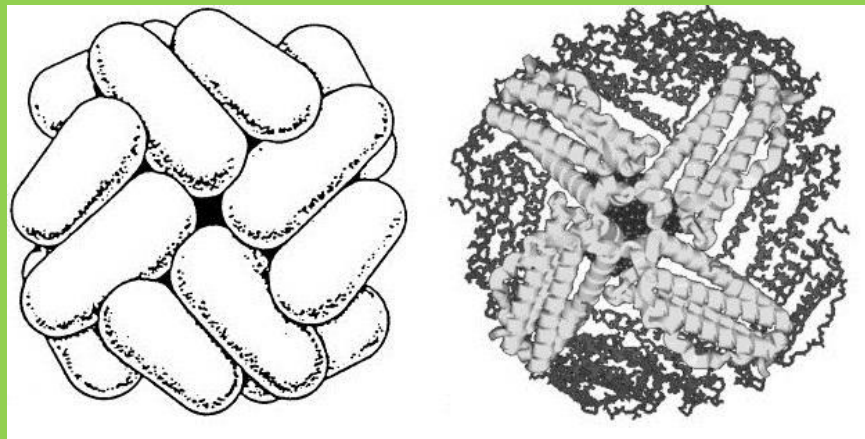
- feritín

Transferín

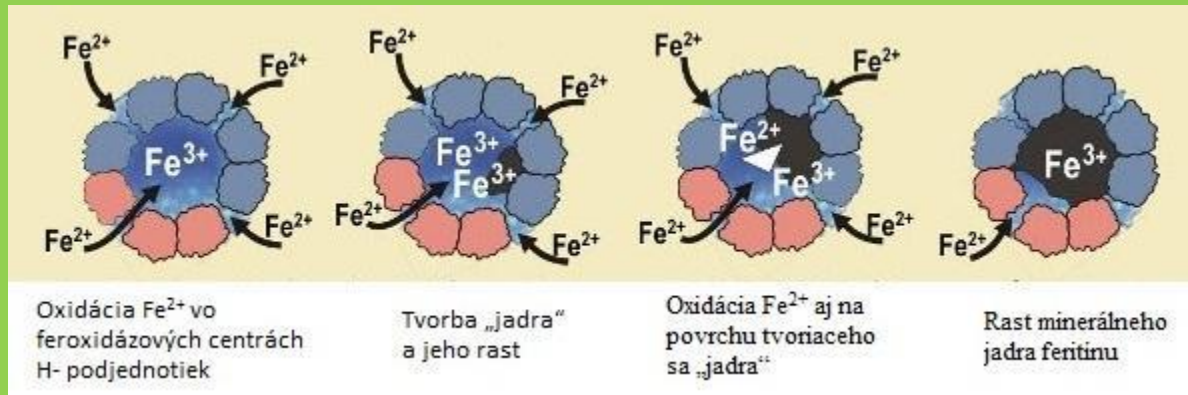

feritín

- zásobný proteín železa ($M \approx 480$ kDa), ktorého molekula je zložená z 24 polypeptidových podjednotiek.

Proces mineralizácie vo feritíne

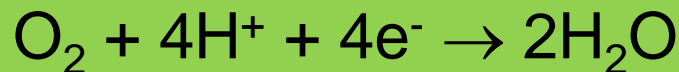
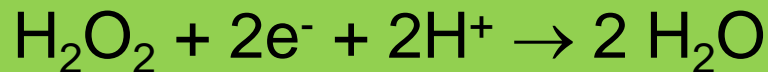
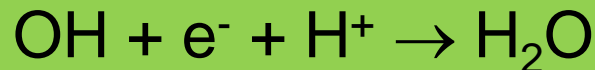
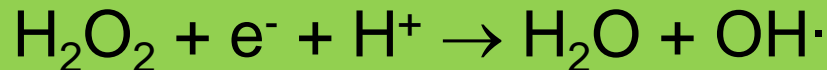
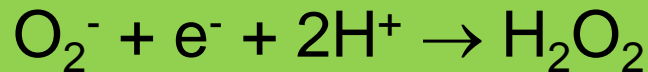

Mineralizácia feritínu

Železo

Procesy prebiehajúce v organizme, pri ktorých sú nevyhnutné redox vlastnosti železa:

Počas metabolizmu O_2

Formy kyslíka v akých sa môže vyskytovať v organizme

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O₂

Nosiče (prenášače, transportéry) kyslíka =

Porfyrínové štruktúry

- hemoglobíny
- hemocyány (obsahujú Cu)
- hemorytríny

„odstraňovače“ superoxidového iónu =

Superoxid reduktázy (nájdené v niektorých anaerobných a mikroaerobných baktériách)

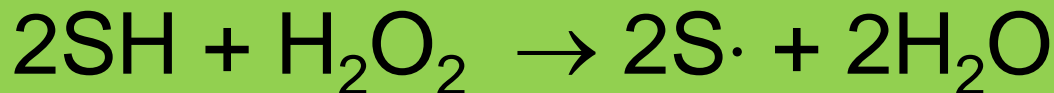
Pozor!!! U vyšších organizmov sa na tento účel využívajú prevažne ZnCu superoxidizmutázové enzýmy

Železo

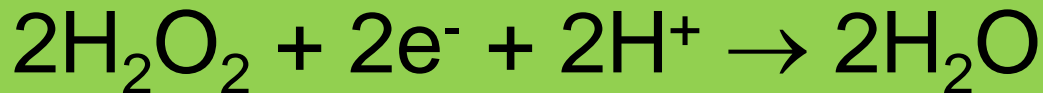
Fe štruktúry versus metabolity O₂

„odstraňovače“ peroxidu vodíka

peroxidázy

katalázy

Peroxidázy a katalázy používajú Fe protoporfyrín IX ako prostetickú skupinu

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

Enzýmy aktivujúce dikyslík

- Cytochrómy

Jednojadrové hémové enzýmy železa

Enzýmy redukujúce dikyslík na vodu

- Cytochrom c oxidáza

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O₂

Nosiče (prenášače, transportéry) kyslíka =

Porfyrínové štruktúry

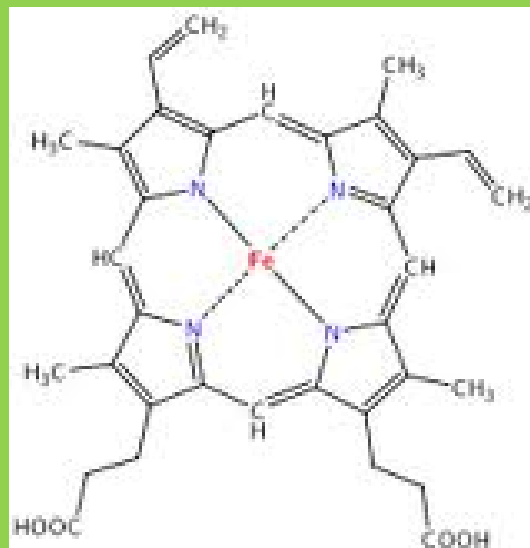
- Hemoglobíny (Hb)
- hemocyány (obsahujú Cu) (Hc)
- hemorytríny (Hr)

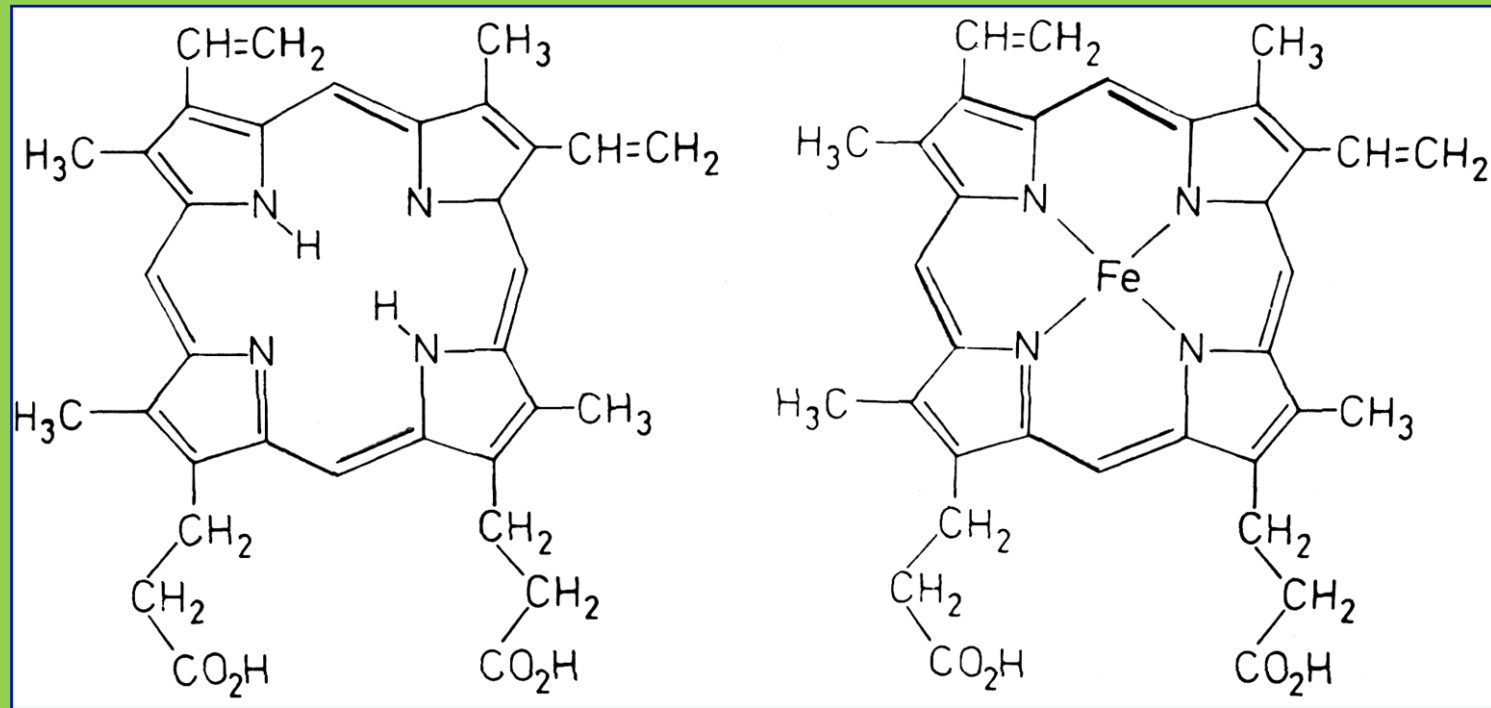
V súčasnosti sú známe tri chemicky rozdielne proteíny prenášajúce kyslík

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

- hemoglobíny

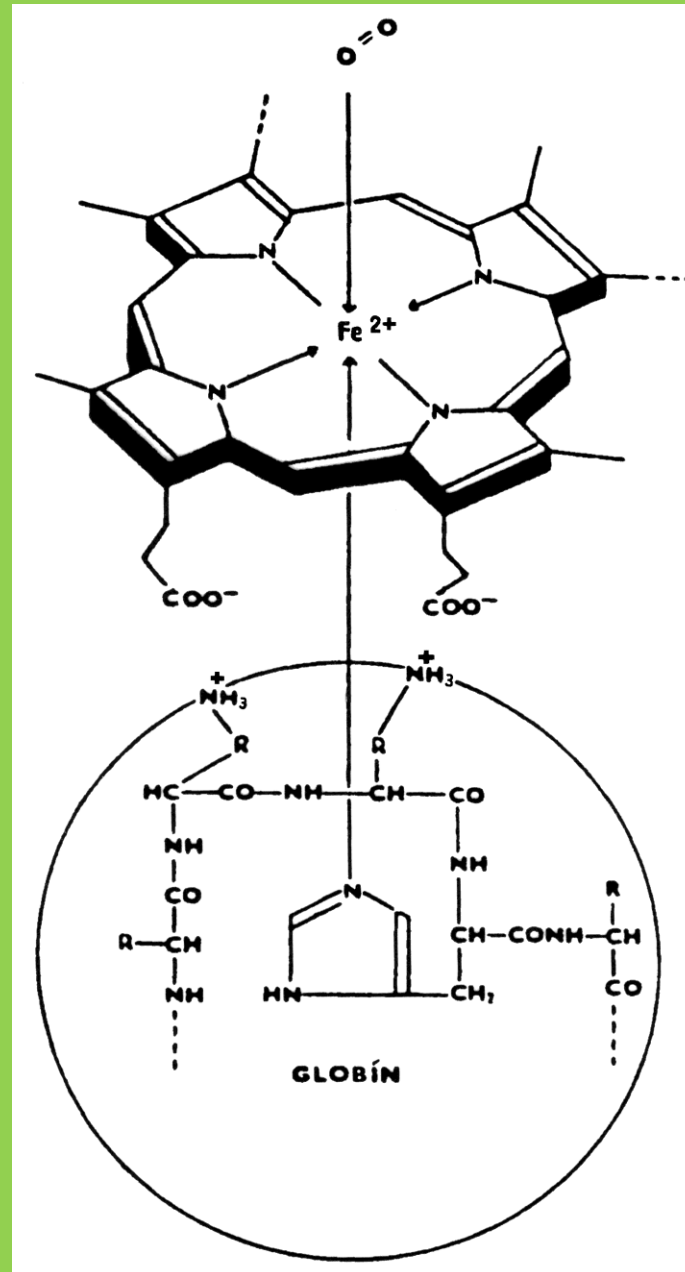

Protoporfyrín IX

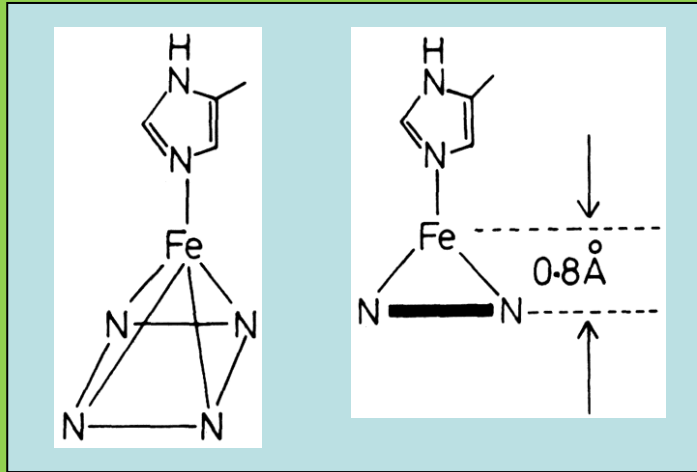
**hém
(Iron (II) protoporphyrín IX)**

Oxyhemoglobín

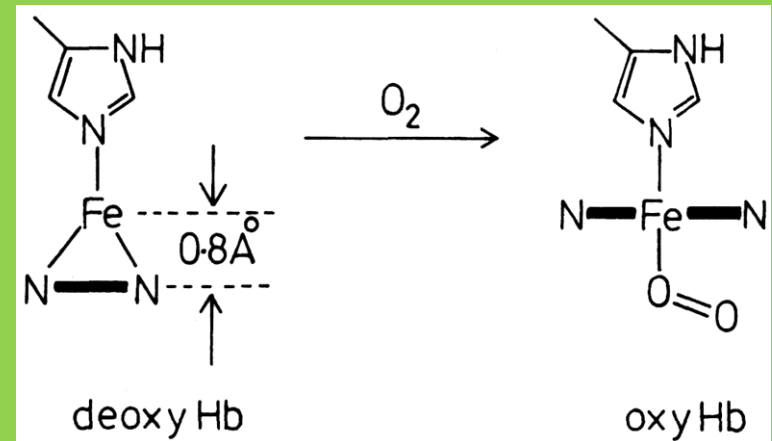

hém

globín

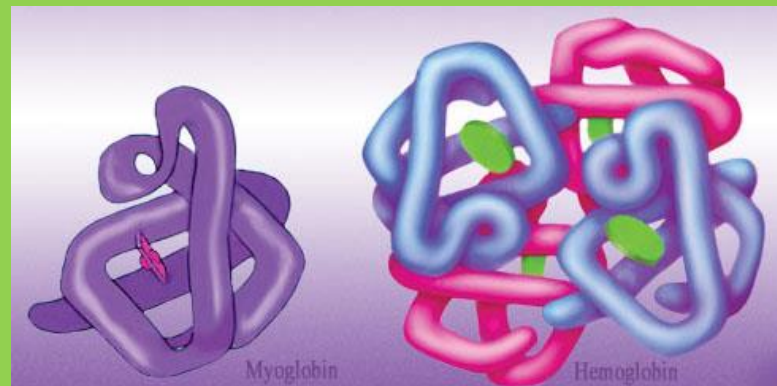
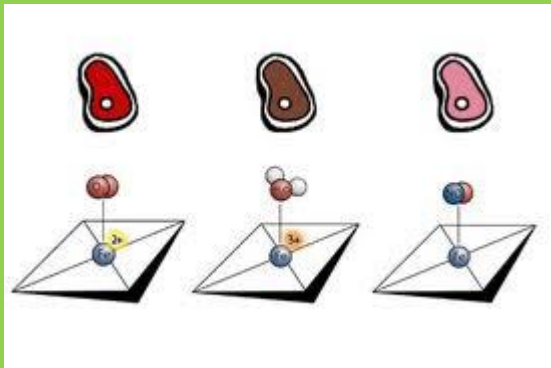
deoxy Hb

MYOGLOBÍNY

Myoglobín (Mb) je červené svalové farbivo, ktorého funkciou je transport a uskladňovanie kyslíka vo svaloch.

Prenos plynov v krvi

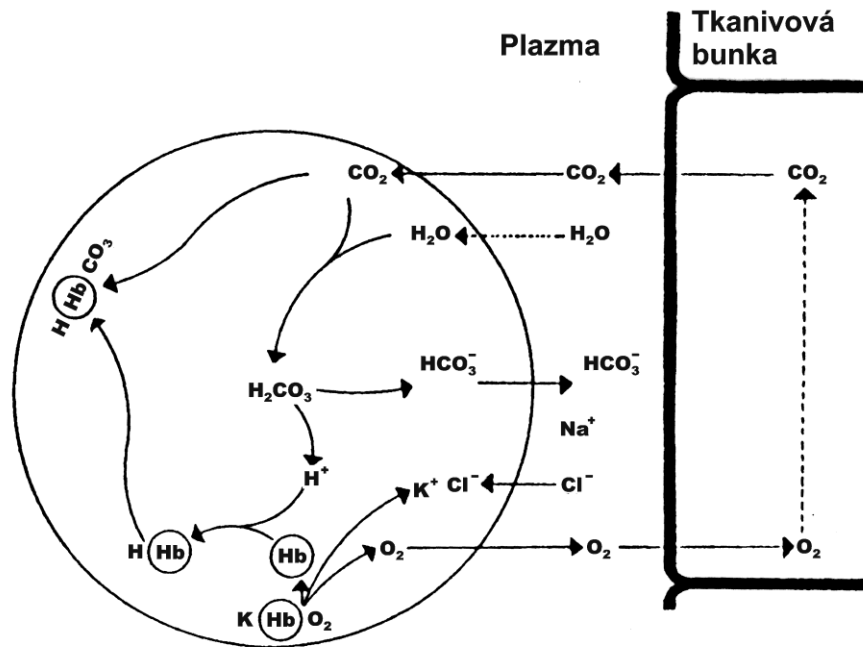
Pri prenose O_2 a CO_2 v krvi dochádza ku vzniku pomerne ľabilných zlúčenín oxyhemoglobínu a karbaminohemoglobínu.

Pre prenos CO_2 majú však značnú dôležitosť i hydrogenuhličitaný.

Nasýtenie hemoglobínu kyslíkom
(vznik oxyhemoglobínu) závisí:

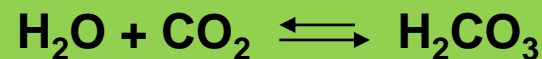
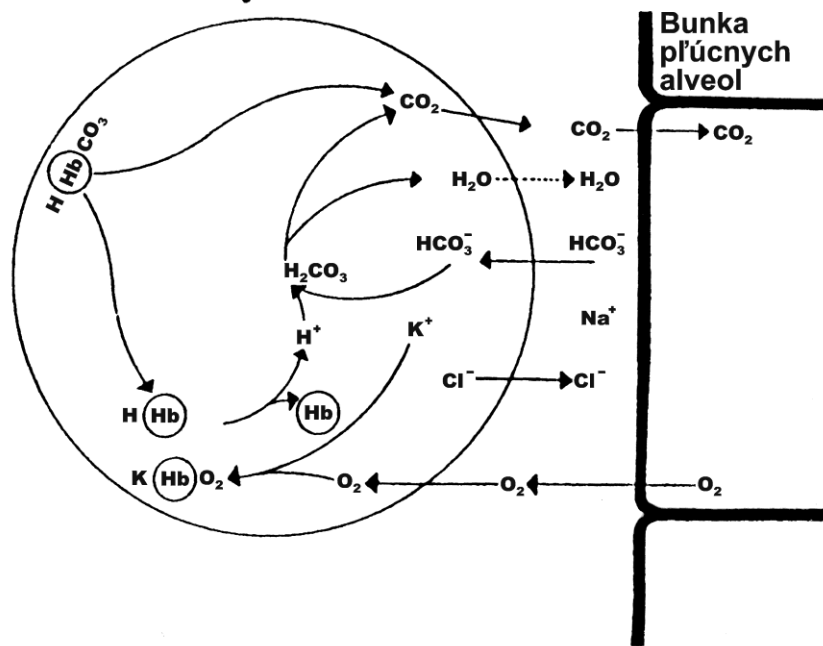
- od parciálneho tlaku O_2
- od parciálneho tlaku CO_2
- od teploty
- od pH
- od koncentrácie solí a iných látok v krvi.

Erytrocyt

Mechanizmus transportu O₂ a CO₂ v krvi

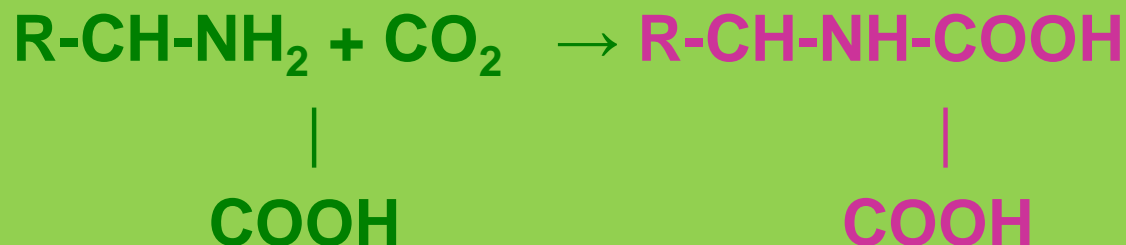
Erytrocyt

Táto reakcia musí byť katalyzovaná v oboch smeroch **enzýmom karboanhydrázou**, ináč by prebiehala veľmi pomaly.

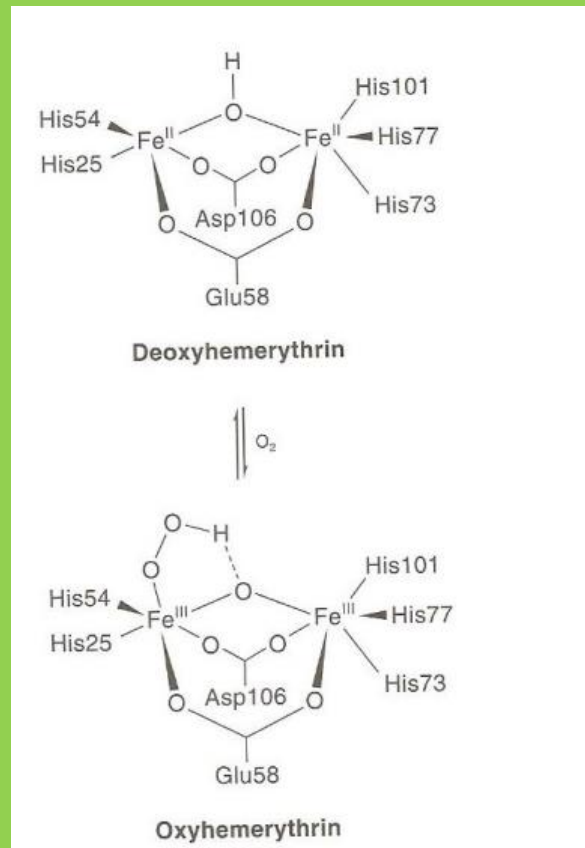
V erythrocytoch sa uskutočňuje prenos CO₂:

- vo forme hydrogenuhličitanov
- vo forme **karbaminohemoglobínu**

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

SOD

- katalyzujú disproporcionáciu O_2^- na O_2 a H_2O_2

SOR

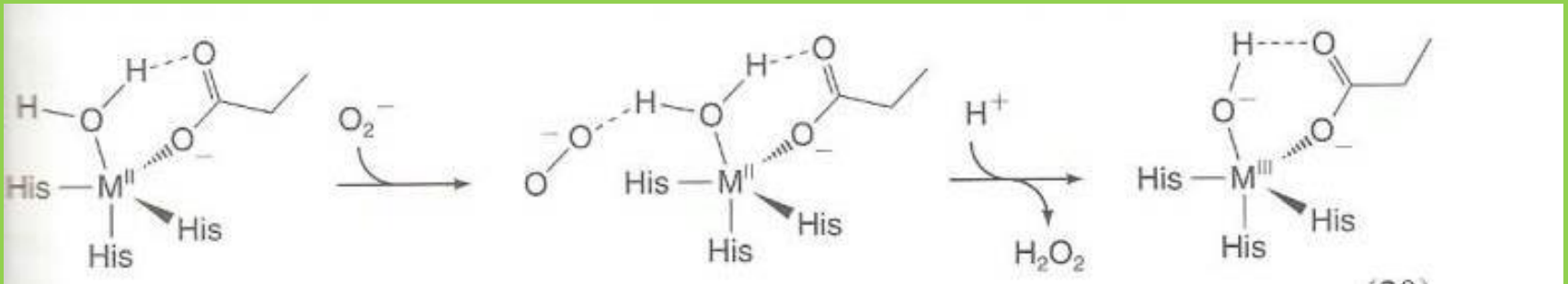
- Katalyzujú jednoelektrónovú redukciu O_2^- na H_2O_2 používajúc NADH alebo NADPH ako zdroj elektrónov

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

FeSOD sa vyskytuje iba u prokaryontov

- Tri histidínové zvyšky, jeden aspartátový a molekula vody sa viažu na Fe a tvoria trigonálnu-bipyramídu

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

- FeSOR boli nájdené u niektorých anaerobných a mikroaerofílnych baktérii
- Fe^{2+} stav = $[Fe(His)_4(Cys)]$
- Fe^{3+} stav = $[Fe(His)_4(Cys)Glu]$

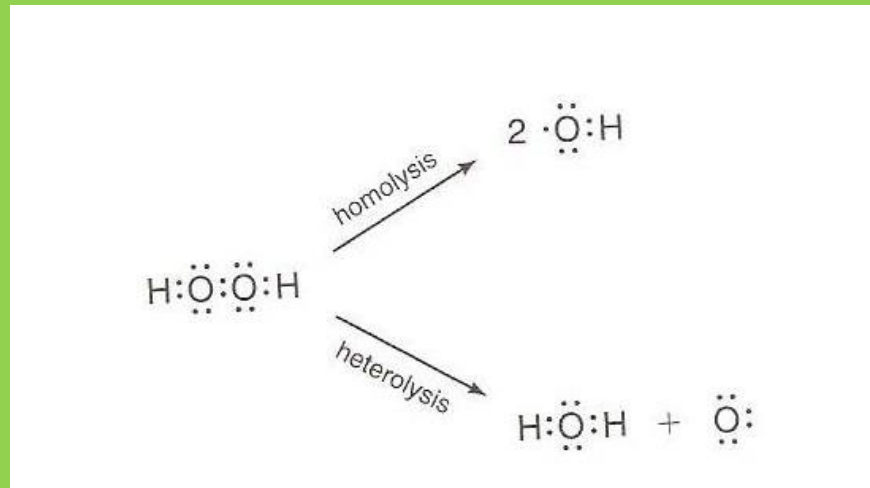

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O₂

- H₂O₂

Všeobecne má peroxid vodíka oxidačné účinky, pričom sa rozkladá na O₂ a H₂O.

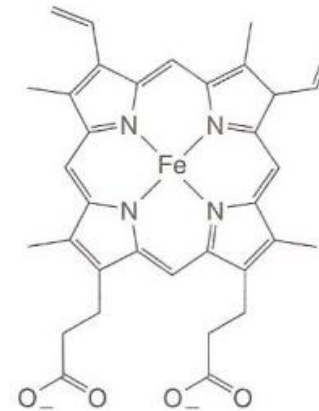

Peroxidázy a katalázy sú konštruované tak, že štiepenie je heterolytické

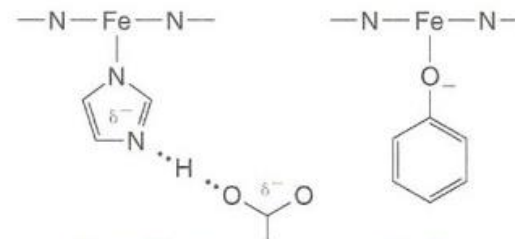
Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

- Peroxidázy a katalázy sú metaloenzýmy obsahujúce Fe-protoporfyrínovú zložku (hém), ktorá je viazaná na proteín (prevažne globín)

Iron protoporphyrin IX (heme)

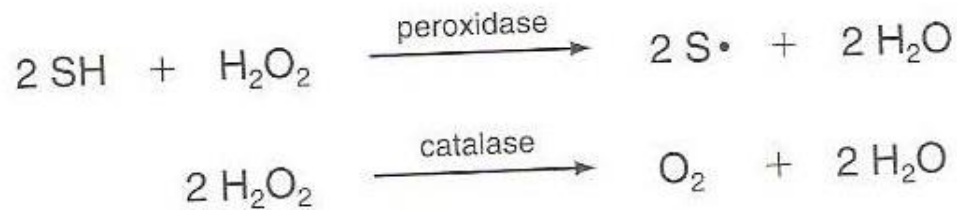
Peroxidase

Catalase

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O₂

- Mechanizmus peroxidázy a katalázy:

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

Enzýmy aktivujúce dikyslík =

Cytochrómy (hémové)

Fe(II) enzýmy s 2-His-1-karboxylátom
(nehémové)

Jednojadrové hémové enzýmy železa

Enzýmy redukujúce dikyslík na vodu =

Cytochrom c oxidáza

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

Enzýmy aktivujúce dikyslík

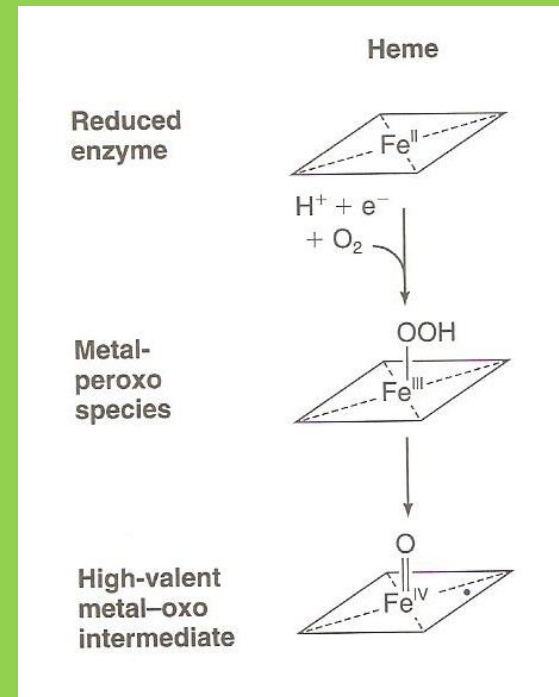
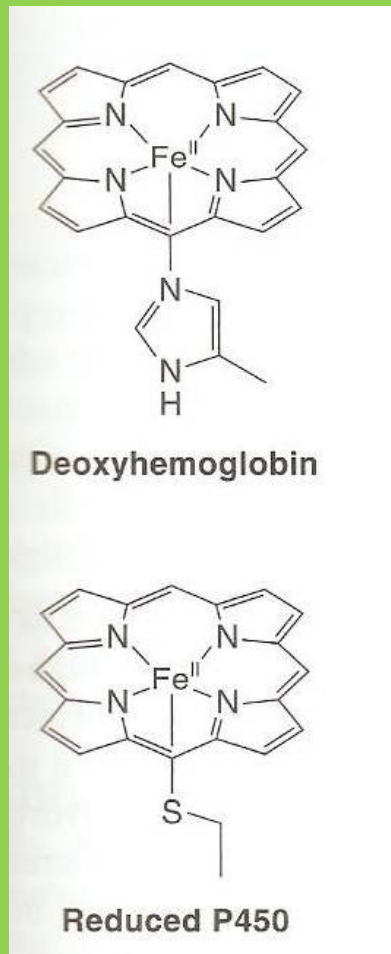
- Príroda prenáša v tele kyslík pomocou Hb, Hr, (Mb)
- Avšak príroda vyvinula aj kyslík viažúce centrá, ktoré podporujú štiepenie O-O väzby = **kyslík aktivujúce metaloenzýmy = cytochrómy**, pretože prvým krokom ich mechanizmu je viazanie O_2 na aktívne miesto obsahujúce ión kovu.

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O_2

Enzýmy aktivujúce dikyslík

- Cytochrómy sa od Hb líšia viazanou AK:

Cytochrom P450

Cytochróm P- 450

Cytochróm P- 450 je súčasťou skupiny enzýmov katalyzujúcich

hydroxyláciu substrátov (R-H):

Cytochróm P- 450 viaže molekulový kyslík a aktivuje ho.

Dochádza k rozštiepeniu väzby O=O, jeden atóm odovzdáva

substrátu. Tým vzniká produkt hydroxylácie (R-OH) a voda.

Železo

Fe štruktúry versus metabolity O₂

Jednojadrové hémové enzýmy železa

Enzýmy redukujúce dikyslík na vodu =

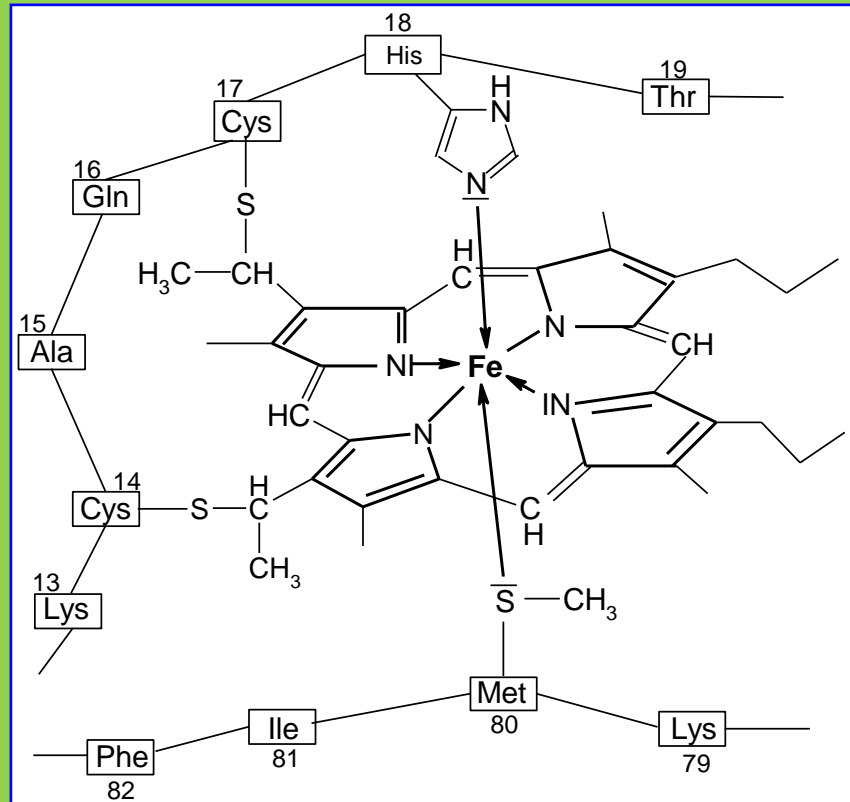
Cytochrom c oxidáza

Železo v cytochrómoch je vratne oxidované a redukované, teda mení oxidačné číslo $\text{Fe}^{\text{III}} \rightleftharpoons \text{Fe}^{\text{II}}$ = prenášače elektrónov

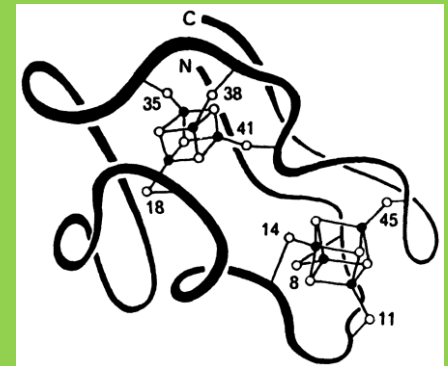
Cytochróm c

Fe-S proteíny (klastre, kofaktory) - všeobecne

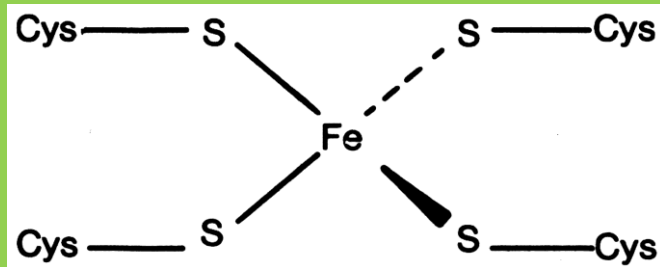
Proteíny s väzbou železo – síra
skrátene označované Fe-S proteíny

Iron – sulfur proteins,
alebo označované skratkou NHIP
Fe-S centers
Nonheme iron proteins

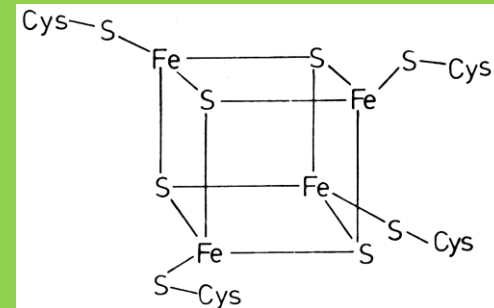

Zúčastňujú sa v širokom meradle biologických
oxidačno-redukčných procesov,

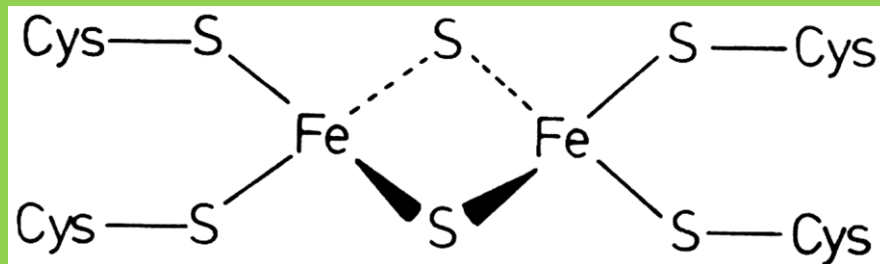
Fe-S proteíny (klastre, kofaktory) - všeobecne

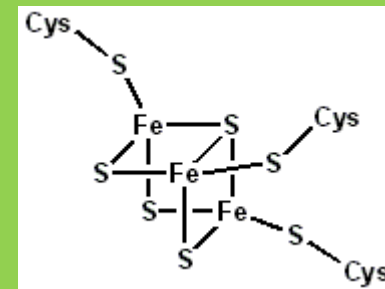
[Fe(S-Cys)₄] klastre
v rubredoxínoch

[Fe₄S₄] klastre s kubickou
štruktúrou

[Fe₂S₂] klastre
vo feredoxínoch

[Fe₃S₄] klastre

Fe-S proteíny (klastre, kofaktory) - všeobecne

Funkcie	Typ klastra	Proteín
Prenos elektrónov	Cys ₄ Fe ⁻	Rubredoxín, desulforedoxín
Prenos elektrónov	[Fe ₂ S ₂]	Rieske proteíny
Prenos elektrónov	[Fe ₂ S ₂] a/alebo [Fe ₃ S ₄] a/alebo [Fe ₄ S ₄]	Feredoxíny, Fe-hydrogenáza, B podjednotka fumarát dehydrogenázy,
Katalýza neredoxnej reakcie	[Fe ₄ S ₄]	akonitáza
Stabilizácia proteínovej štruktúry pri DNA oprave	[Fe ₄ S ₄] + sirohem	Endonukleáza III
Regulácia tvorby voľných radikálov redoxnými reakciami	[Fe ₄ S ₄]	Anaeróbna ribonukleotid reduktáza, Biotín syntáza

Biologické funkcie FeS klastrov

Železo

Fe štruktúry využívané počas ďalších procesov Fe-S proteíny

Metabolizmus H_2

Redox chémia H_2 je katalyzovaná enzýmami hydrogénreduktázami (H_2 ázy)

Všetky známe H_2 ázy sú metaloenzýmy obsahujúce Fe-S klastre.

Klasifikujú sa podľa obsahu aktívneho centra na:

Ni-Fe a Fe-Fe H_2 ázy